

Hästens behov av social kontakt – hur tillgodoser man den?

The horses need for social contact – how do we satisfy that?

Ett arbete med att ta fram en bedömningsvägledning, utfört på uppdrag av Länsstyrelsen i Västra Götalands län

Emma Filipsson

Etologi och djurskyddsprogrammet

Sveriges lantbruksuniversitet
Institutionen för husdjurens miljö och hälsa
Etologi och djurskyddsprogrammet

Skara 2010

Studentarbete 326

*Swedish University of Agricultural Sciences
Department of Animal Environment and Health
Ethology and Animal Welfare programme*

Student report 326

ISSN 1652-280X

Hästens behov av social kontakt – hur tillgodoser man den?

The horses need for social contact – how do we satisfy that?

Ett arbete med att ta fram en bedömningsvägledning, utfört på uppdrag av
Länsstyrelsen i Västra Götalands län

Emma Filipsson

Studentarbete 326, Skara 2010

**Grund C, 15 hp, Etologi och djurskyddsprogrammet, självständigt arbete i biologi,
kurskod EX0520**

Handledare: Birgitta Larsson

Institutionen för husdjurens miljö och hälsa Box 234, 532 23 Skara

Biträdande handledare: Jenny Möller

Länsstyrelsen Västra Götalands län Box 224, 532 23 Skara

Examinator: Frida Lundmark

Institutionen för husdjurens miljö och hälsa Box 234, 532 23 Skara

Nyckelord: Häst, social kontakt, djurskydd, beteende, stereotypier

Sveriges lantbruksuniversitet

Fakulteten för veterinärmedicin och husdjursvetenskap

Institutionen för husdjurens miljö och hälsa

Avdelningen för etologi och djurskydd

Box 234, 532 23 SKARA

E-post: hmh@slu.se, **Hemsida:** www.hmh.slu.se

I denna serie publiceras olika typer av studentarbeten, bl.a. examensarbeten, vanligtvis omfattande 7,5-30 hp. Studentarbeten ingår som en obligatorisk del i olika program och syftar till att under handledning ge den studerande träning i att självständigt och på ett vetenskapligt sätt lösa en uppgift. Arbetenas innehåll, resultat och slutsatser bör således bedömas mot denna bakgrund.

SAMMANFATTNING

Den 1 augusti 2009 trädde 2 kap. 1 § Djurskyddsmyndighetens föreskrifter och allmänna råd (DFS 2007:6) om hästhållning, saknr. L101, i kraft. Här anges det att hästar ska få sitt behov av social kontakt tillgodosett.

Men vad krävs egentligen för att detta behov ska tillgodoses? Innebär det att alla hästar måste hållas i flock? Eller räcker det med en annan häst i hagen bredvid? Går det bra att hålla hästen ihop med andra djurarter? Och i så fall vilka djur? Eller räcker det med mänsklig kontakt? Frågorna blir många, både för hästfolk i allmänhet men också för länsstyrelsens kontrollanter som ska bedöma i frågan. Denna rapport syftar därför till att reda ut dessa frågetecken. Inledningsvis ges en bild av hur hästen lever naturligt och därefter tas aktuell forskning angående hästens behov av social kontakt upp.

Forskningen kring häst är ganska entydig på en punkt, att hästar är sociala flockdjur och att de har varit så sedan många tusen år tillbaka i tiden. Trots domesticeringen har inte hästens beteende ändrats nämnvärt utan det ser i stort sett ut som innan domesticeringen. Social kontakt är därför något som fortfarande är viktigt för hästar i alla åldrar.

Dagens hästhållning innebär ofta att hästar hålls individuellt och denna sociala isolering är en av de främsta orsakerna till att hästar utvecklar och utför stereotypier, till exempel krubbitning, vävning och boxvandring eller att de blir apatiska. Om så sker kan det vara ett tecken på att något i hästens miljö är eller har varit fel och det kan också vara en indikation på nedsatt välfärd. Det bästa sättet att förhindra att stereotypier eller apati utvecklas och att vara säker på att hästen mår bra samt får sitt behov av social kontakt tillgodosett är att hålla den ihop med en eller fler andra hästar. Det behövs mer forskning på om hästar har något socialt utbyte av att umgås med människor eller andra djur.

Denna rapport ligger till grund för mitt arbete med att utforma en bedömningsvägledning, som ska användas av djurskyddskontrollanterna i Västra Götalands län, i frågan om hur hästars behov av social kontakt ska tillgodoses. Jag vill dock poängtera att vägledningen är till för att dra upp några grundläggande riktlinjer och att det alltid ändå kommer att behövas, samt är viktigt med, en individuell bedömning från fall till fall.

SUMMARY

The 1st August 2009 there was a new rule in the Swedish animal welfare legislation about horses. It says that horses should have their need for social contact satisfied.

But how do we satisfy this need? Does all horses have to be kept in a herd? Or is it enough with another horse in a paddock nearby? Can you keep your horse with other animal species? And if so, which species? Or is it enough with human contact? This new rule raises a lot of questions, both for horse-people in general but also for the government employees that are supposed to judge in the question. This report is therefore supposed to bring some light to the question. First you can read about how the horse lives naturally and then current research about the horses' needs of social contact is presented.

The research about horses is quite clear on one point, that horses are social herd animals and that they have been so for several thousands of years. Despite the domestication the behaviour of the horse hasn't changed so much, it looks quite the same as it did before the domestication began, 6000 years ago. Social contact is therefore still something that is really important for horses in all ages.

Horse keeping of today often means that horses are kept individually, and this social isolation is one of the main reasons that horses develop and perform stereotypes, for example crib-biting, weaving and box-walking or that they become apathetic. If this is the case it can be a sign that something in the horses' environment is, or has been, wrong and that the horse may have an impaired welfare. The best way to prevent development of stereotypes or apathy and to make sure that the horse has a good welfare and gets its need for social contact satisfied is to keep horses together, in pairs or herds. More research about if horses appreciate the contact and company of humans or other species is required.

This report is used as a background in my work to make an assessment guide to the animal welfare inspectors in the region of Sweden called "Västra Götaland", on how to satisfy the horses' need for social contact. I want to make clear that the purpose of this assessment guide is to make up a couple of ground rules and that it always will be necessary, and important, with an individual case-by-case evaluation.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Sammanfattning	3
Summary	4
Inledning	6
Syfte och frågeställningar	6
Material och metod	6
Bakgrund	7
Resultat	8
Hur lever hästen normalt?	8
Vad behövs för att tillgodose hästars behov av social kontakt?	9
Vad kan godtas som sällskap till hästar?	10
Varför måste hästens behov av social kontakt tillgodoses?	10
Diskussion	12
Slutsatser	15
Tillkännagivanden	15
Referenser	16
Bilaga 1	20

INLEDNING

Från och med den 1 augusti 2009 ska man enligt 2 kap. 1 § Djurskyddsmyndighetens föreskrifter och allmänna råd (DFS 2007:6) om hästhållning, saknr L101, tillgodose hästars behov av social kontakt. Enligt det allmänna rådet till paragrafen bör det ske genom att hästar hålls tillsammans med artfränder. I föreskriftsmotiven till L101 står det också att den sociala kontakten i vissa fall kan tillgodoses genom kontakt med andra sociala djurslag, såsom nötkreatur och får och i vissa fall även genom mänsklig kontakt.

Länsstyrelsen i Västra Götalands län gav mig, med utgångspunkt från detta, i uppdrag att titta närmare på vad hästen egentligen behöver för att få sitt behov av social kontakt tillgodosett samt att påbörja arbetet med att utforma en bedömningsvägledning för djurskyddskontrollanterna att använda i dessa situationer.

Syfte och frågeställningar

Syftet med det här arbetet var att ta reda på hur hästens behov av social kontakt såg ut samt att påbörja utformningen av en bedömningsvägledning till djurskyddskontrollanterna i Västra Götalands län. Meningen är att denna vägledning ska underlätta bedömningen av vad som krävs för att en hästs behov av social kontakt ska tillgodoses, samt göra bedömningarna mer likriktade.

Frågeställningar

1. Hur lever hästar ”normalt”?
2. Vad behövs för att tillgodose hästars behov av social kontakt?
 - Fysisk kontakt eller räcker det med andra hästar inom syn och hörsel avstånd?
 - Hur många timmar per dygn ska de ha denna kontakt?
3. Vad kan godtas som sällskap till hästar?
 - Andra djurarter? I så fall vilka?
 - Mänsklig kontakt? I så fall hur många timmar per dygn?
4. Varför måste hästens behov av social kontakt vara tillgodosett?
 - Vad visar hästen för tecken om behovet inte är uppfyllt?

Material och metod

Arbetet inleddes med en litteraturstudie där aktuell forskning kring hästens naturliga beteende samt behov av social kontakt kartlades. Detta kändes som ett självklart val för att få en vetenskaplig grund att utgå ifrån vid utformandet av bedömningsvägledningen. Det finns så mycket forskning kring hästen och dess beteende och jag tycker att det är viktigt att använda sig av den och inte enbart av beprövad erfarenhet.

Jag har även haft kontakt med Jordbruksverket för att ta reda på hur de tänkte när den nya paragrafen (2 kap. 1 § Djurskyddsmyndighetens föreskrifter och allmänna råd (DFS 2007:6) om hästhållning, saknr L101) skrevs.

Litteraturstudien har sedan legat till grund för utformandet av bedömningsvägledningen till Länsstyrelsen. Litteraturen har hittats genom databasen ”Science Direct” och ”Web of knowledge”, där sökorden Horse, social contact, social behaviour och interactions har använts, samt i vetenskapliga tidsskrifter från Hernquistbiblioteket på SLU i Skara.

BAKGRUND

Den 1 augusti 2009 trädde som sagt en ny paragraf i Djurskyddsmyndighetens föreskrifter och allmänna råd (DFS 2007:6) om hästhållning, saknr L101 i kraft, den lyder som följer:

”Hästars behov av social kontakt ska tillgodoses.”

I det allmänna rådet till paragrafen står det att:

”Hästar bör hållas tillsammans med artfränder.”

I Djurskyddsmyndighetens föreskriftsmotiv (4/2007) till L101 har man skrivit följande motivering till 2 kap. 1§:

”Hästar är flockdjur. Frilevande hästar lever i små grupper om 5-10 djur. De har ett behov av social, helst fysisk, kontakt med andra men har även socialt utbyte av andra hästar inom syn- och hörselavstånd. En häst som utan att visa tecken på akut stress, stereotypier eller apati, står ensam i ett stall nattetid men dagtid vistas i hage där den har andra hästar i omedelbar närhet som den kan se och höra, har förmodligen fått ett minimibehov av social kontakt uppfyllt. Om däremot en häst står avskilt i ett stall där det finns andra hästar som den inte kan se eller höra, och hästen ifråga visar tecken på akut stress, stereotypier eller apati, kan det ifrågasättas om dess behov av social kontakt är tillräckligt tillgodosett. För vissa individer kan kravet uppfyllas genom kontakt med andra sociala djurslag såsom nötkreatur eller får. Människor kan uppfylla det sociala behovet hos vissa hästar. Det gäller om hästen har kontakt med människan under stor del av dagen. Exempel på detta är hästar som används i skogsarbete eller vallning av andra flockdjur.”

Till det allmänna rådet har man följande motivering:

”I många fall krävs att en häst hålls med en annan häst för att behovet av social kontakt ska tillgodoses. Detta innebär inte att de måste vistas i samma hage, även om det är att föredra. Hästarna bör stallas upp så de kan ha fysisk kontakt. För att hästen ska få ett väl fungerande socialt beteende är det mycket viktigt att unga hästar hålls och rastas med artfränder. Vilket socialt utbyte ett djur har med en individ av annan art beror till stor del på vilken uppväxtmiljö/tidiga upplevelser djuret haft. Ett djurs sociala utbyte av en människa beror även det på uppväxt och tidiga upplevelser av människor. De djur som inte har haft någon kontakt alls med artfränder sedan födseln uppvisar sådana beteenden (onormala beteenden) som gör att de senare i livet är mycket svårare att sammanföra med en artfrände.”

I och med ikraftträdandet av denna paragraf så finns den också med som en av bedömningspunkterna i checklistan för häst. I Jordbruksverkets vägledning till kontrollmyndigheter m.fl. (version 1.0, 2009), finns det en kommentar kring vad man ska kontrollera i frågan, den lyder:

”Finns artfränder inom nära syn- och hörselavstånd? Om ej finns flocklevande gräsätare/svin inom nära syn-/hörselavstånd? Verkar hästen tillfreds med detta eller är den stressad eller apatisk?”

Detta är vad djurskyddskontrollanterna i dagsläget har att utgå ifrån när de ska bedöma huruvida en häst får sitt behov av social kontakt tillgodosett eller inte. Personligen kan jag tycka att allt detta sammantaget blir det lite svårtolkat. Hur ska man egentligen bedöma och

vad är det egentligen som gäller? Ska hästar gå tillsammans med andra hästar eller räcker det med att de kan se en flock får? För att bringa lite klarhet i frågan har jag därför granskat aktuell litteratur samt forskning kring häst, deras beteende och behov av social kontakt. Bedömningsvägledningen är till för att sammanfatta resultatet av arbetet samt att klargöra vad som verkligen gäller vid bedömning i frågan.

RESULTAT

1. Hur lever hästar ”normalt”?

Om vi börjar från början så hamnar vi ungefär 60 miljoner år tillbaka i tiden, det var nämligen då som evolutionen av hästen började (Goodwin, 2002; van Dierendonck, 2006). Domesticeringen av hästen inleddes dock för bara 6000 år sedan (Goodwin, 2002; Goodwin, 2007; van Dierendonck, 2006) vilket anses vara relativt sent i jämförelse med andra djurarter. Genom evolutionen har hästen utvecklats till det djur den är idag, både utseendemässigt och beteendemässigt (Cooper och Albentosa, 2005).

Det framgår tydligt i litteraturen att hästforskare världen över är överens om några grundläggande fakta: att hästen är ett socialt flockdjur (Zeeb och Schnitzer, 1997; Cooper, 1998; Cooper och Mason, 1998; Christensen, 2002; Cooper och McGreevy, 2002;

Foto: Emma Filipsson

Goodwin, 2002; Heleski et al., 2002; Mills och Clarke, 2002; van Dierendonck, 2006), att stabila sociala relationer är mycket viktiga för dem (van Dierendonck, 2004; Linklater, 2007; Sankey et al., 2010) och att de i naturlig miljö spenderar det mesta av sin tid i nära kontakt med sina artfränder (Mal et al., 1991a; Christensen, 2002; Heleski et al., 2002; Jorgensen et al., 2009).

Det finns också en klar enighet kring det faktum att hästens beteende inte har påverkats särskilt mycket av domesticeringen utan att det i stort sett ser likadant ut som det gjorde innan domesticeringen (Kiley-Worthington, 1982; Waran 1997; Goodwin, 2002; van Dierendonck, 2006). Detta innebär således att de hästar vi håller idag fortfarande är anpassade till att leva i flockar/familjegrupper (Feist and McCullough, 1976; Linklater, 2000). Det finns exempel på att domesticerade hästar lätt kan återgå till att leva i det vilda (van Dierendonck, 2006).

Ensamlevande hästar är något som normalt sett är väldigt ovanligt (Christensen, 2002; Goodwin, 2002; van Dierendonck, 2006) Det enda tillfället då en häst frivilligt vill isolera sig är möjligtvis när det är fölning på gång samt eventuellt några dagar efter fölningen (Klingel, 1975). Van Dierendoncks (2004) studie visade dock inte på några problem med att ha fölston tillsammans, varken under och efter fölning, så länge hagen är tillräckligt stor. Van Dierendonck menar också att det är mer välfärdsvänligt att hålla fölston i grupp än att stalla upp dem i ensamboxar på traditionellt vis.

Hästar är anpassade till att leva i flock och beteendet har således utvecklats därefter (Goodwin, 2002). Detta har gjort att beröring och fysisk kommunikation är viktigt för

hästar (Goodwin, 2002), något som ofta underskattats inom hästvärlden (Kiley-Worthington, 1982). Det finns flera studier som visar på att ömsesidig putsning är något som är väldigt viktigt för en häst att få utföra för att den ska må bra (Feh och Mazières, 1993; Kimura, 1998; van Dierendonk, 2006). Ett annat exempel på en anpassning till ett liv i flock är att hästar utvecklat en strategi som går ut på att de turas om att vila/sova för att det alltid ska finnas någon som håller vakt ifall det skulle dyka upp ett rovdjur (Rifá, 1990; Goodwin, 2002).

Mycket av det vi gör med våra hästar idag står i konflikt med deras naturliga beteende (Goodwin, 2002) och trots att hästar är anpassningsbara djur så finns det dock en gräns för vad de kan anpassa sig till (Waran, 1997). Det är, enligt Waran (1997), när denna gräns passeras som onormala beteenden utvecklas.

2. Vad behövs för att tillgodose hästars behov av social kontakt?

- **Fysisk kontakt eller räcker det med andra hästar inom syn och hörsel avstånd?**
- **Hur många timmar per dygn ska de ha denna kontakt?**

Jag har inte hittat några studier som specifikt belyser vad som krävs för att hästar ska få sitt behov av social kontakt uppfyllt. Det finns dock klara bevis för att hur hästar hålls påverkar deras välfärd i högsta grad (Mal et al., 1991b; Luesher, 1998; Cooper et al., 2000; Christensen, 2002; Cooper och Albentosa, 2005). Det har gjorts flera studier på hur hästar reagerar på grupphållning jämfört med ensamhållning och de visar på en slående övervikt av fördelar med att hålla hästar i grupp. Förutom att grupphållning av hästar minskar risken för uppkomsten av stereotypier (Kiley-worthington, 1982; Mills, 1998b) så visar Sondergaard och Halekoh (2003) och Sondergaard och Ladewig (2004) i sina studier att grupphållna hästar är lättare att träna och hantera. De konstaterar också att grupphållna hästar lär sig fortare än ensamhållna. De såg även att ensamhållna hästar visade en högre frekvens av oönskade beteenden, så som bett och sparkar, än grupphållna hästar.

Även Rivera et al., (2002) har i en liknande studie kommit fram till att frekvensen av oönskade beteenden var högre hos hästar hållna på stall, bland annat bockade och hoppade de mycket mer än hästar hållna i grupp. Rivera et al., (2002) kom i denna studie också fram till att ensamhållna hästar krävde längre tid för att vänja sig vid träningsituationen samt att det tog längre tid för dem att lära sig saker. Det är därför väldigt viktigt att man funderar över hur man håller hästarna, för att på så sätt kunna få ut det bästa av dem och för att de samtidigt ska må bra.

Christensen (2002) visar i sin studie att hästar är känsliga för social isolering och att uppställning har en långverkande effekt på det sociala beteendet. De ensamhållna hästarna i studien höll sig närmare varandra efter att de åter släppts ihop med andra hästar. De visade också en högre frekvens av sociala interaktioner, till exempel ömsesidig putsning och lekbeteende. De visade även en högre nivå av aggressiva beteenden mot andra hästar. Att frekvensen av dessa beteenden ökar efter perioder av social isolering tyder enligt Christensen (2002) på att hästen har en hög inre motivation att utföra dessa beteenden och att motivationen byggs upp under perioder då den inte tillåts utföra dessa beteenden. Frekvensen av dessa beteenden fortsatte att ligga på en högre nivå än normalt genom hela studieperioden, social isolering kan därför antas ha långverkande effekt på beteendet (Christensen, 2002).

Om hästar hålls ensamma i hagen eller i boxen är det viktigt att man ser till att de kan se, höra och känna lukten av andra hästar (Zeeb och Schnitzer, 1997). Detta för att de ändå ska känna en viss flocktillhörighet. Hästar föredrar nämligen att göra som andra hästar gör, äta när de andra gör det och förflytta sig när andra gör det, så kallad social facilitering (Rifá, 1990).

Trots alla fördelar med att hålla hästar i grupp är det viktigt att tänka på att inte ha för många hästar på en för liten yta. Benhajali et al. (2008) gjorde en studie på 44 arabstion som hölls i en paddock på 2200m². De uppvisade inte några positiva sociala beteenden gentemot varandra och de varken låg ner eller rullade, vilket brukar ses som tecken på stress (Benhajali et al., 2008).

3. Vad kan godtas som sällskap till hästar?

- **Andra djurarter? I så fall vilka?**
- **Mänsklig kontakt? I så fall hur många timmar per dygn?**

Det finns inte så mycket forskning på att hålla hästar ihop med andra arter och vad de har för utbyte av detta. Enligt Goodwin (2002) kan hästar acceptera andra djurarter som sällskap men de föredrar att vara tillsammans med andra hästar.

Vissa hästar har ett visst utbyte av att vara tillsammans med människor. I en studie av Feh och Mazières (1993) kom de fram till att beröring av en människa på ett område som hästen tycker om sänker hjärtrytmen och verkar lugnande på hästen (Feh och Mazières, 1993). Det är dock viktigt att tänka på att en människa aldrig fullt ut kan ersätta en hästs kontakt med andra hästar, det kommer alltid att vara en skillnad mellan människor och hästar (McGreevy, 2009).

Foto: Björn Edlund

4. Varför måste hästens behov av social kontakt vara tillgodosett?

- **Vad visar hästen för tecken om behovet inte är uppfyllt?**

Redan tidigare i denna rapport är det konstaterat att hästen är ett socialt djur och att social kontakt är något som är viktigt för dem (Kiley-Worthington, 1990; McGreevy et al., 1995). Det är också konstaterat att hästar har en hög inre motivation för att få utföra/få tillgång till detta beteende (McGreevy et al., 1995; Heleski et al., 2002; Rivera et al., 2002). Man har visat att frekvensen av beteendet ökar efter en tid då man förhindrat djuret att utföra det, vilket är tecken på en hög inre motivation (Lorenz, 1950; Mal et al., 1991a). Det är därför viktigt att låta hästar få utlopp för detta beteende. Stereotypier sägs nämligen utvecklas när hästen hindras ifrån eller inte ges möjlighet till att utföra beteenden med en hög inre motivation (Duncan och Wood-Gush, 1972; McGreevy et al., 1995; Cooper och McGreevy, 2002) eller om den utsätts för en osäker miljö och/eller ställs inför olösliga problem (Maier, 1949). Många forskare är överens om att brist på social kontakt är en av de främsta orsakerna till att en häst utvecklar stereotypier (Kiley-Worthington, 1990; Houpt, 1995; McGreevy et al. 1995; Zeeb och Schnitzer, 1997; Nicol, 1999; Cooper och

McGreevy, 2002; Heleski et al., 2002; Cooper och Albentosa, 2005; van Dierendonck, 2006).

Enligt en studie av Cooper et al., (2000) minskade frekvensen av vävning när man öppnade fler sidor på boxen så att hästarna kunde se och nosa på varandra genom gallret. När alla sidor på boxen var öppna observerades ingen vävning, trots att de hästar som observerades var etablerade vävare (Cooper et al., 2000).

Att en häst utför någon form av stereotyp beteende kan vara ett tecken på att hästen inte klarar av att hantera miljön som vi har satt den i (Lebelt et al., 1998) och det finns starka bevis för att stereotypier är tecken på en försämrad välfärd för hästen i fråga, speciellt vid tiden då stereotypin utvecklades (Stolba et al., 1983; Mason, 1991; Cooper och Mason, 1998; Lebelt et al., 1998; Cooper och McGreevy, 2002). Precis som Dawkins (1998) skriver i sin rapport är det mycket troligt att ett djur lider då det hålls i en miljö där den inte får/har möjlighet att utföra beteenden den är starkt motiverad för. Det är därför viktigt att man förebygger att stereotypier uppkommer. Det finns till och med studier som visar på att hästar med stereotypier lär sig långsammare och behöver mer tid på sig för att utföra en uppgift jämfört med hästar som inte utför stereotypier (Hausberger 2007), vilket kan vara ytterligare en anledning till att förebygga stereotypier.

Stereotypa beteenden brukar beskrivas som repetitiva handlingar som är fixa i sitt utförande och som utförs utan något tydligt syfte (Hutt och Hutt, 1965; Dantzer, 1986; Mason, 1991). De kan visa sig på lite olika sätt, men de vanliga man brukar prata om är bland annat krubbitning, vävning och boxvandring. Dessa beteenden ses inte hos frilevande/vilda hästar men finns beskrivna i litteraturen sedan länge tillbaka (van Dierendonck, 2006) och antagligen har de funnits ända sedan hästen för första gången togs från friheten av människan (Haupt, 1995).

Det finns flera studier som visar att frekvensen av stereotypa beteenden minskar när hästen får ökade möjligheter till social kontakt (McGreevy et al., 1995; Cooper och Mason, 1998; McGreevy och Nicole, 1998a; Cooper och McGreevy, 2002; van Dierendonck, 2006). Det är viktigt, speciellt hos unga djur, att förebygga att stereotypa beteenden utvecklas, för när de väl är etablerade har hästen en hög motivation att utföra dessa beteenden (McGreevy och Nicol, 1998b) och de blir således svåra att bli av med (McGreevy et al., 1995). Man ska inte hindra hästen att utföra sin stereotypi då detta enligt flera studier anses öka den eventuella stress hästen redan upplever ytterligare (Cooper och Mason, 1998; Dawkins, 1988; McGreevy och Nicole, 1998a).

Något som är viktigt att tänka på är att långt ifrån alla hästar utvecklar stereotypa beteenden även om vi sätter dem i en miljö de inte kan hantera. Många hästar stänger istället av och blir mer eller mindre apatiska (Cooper och Albentosa, 2005).

Det diskuteras mycket angående vad det stereotypa beteendet har för effekt på hästen, enligt Lebelt et al., (1998) det kan verka stressreducerande. Han visar till exempel i en studie att hjärtfrekvensen sjönk vid krubbitning. Enligt McGreevy och Nicol (1998c) kan det även finnas andra orsaker till att hästen utför stereotypa beteenden, orsaker som ännu inte är helt klargjorda.

Till sist ska sägas att det inte finns något som säger att onormala beteenden nödvändigtvis är ett problem för hästen i fråga (Cooper och Mason, 1998). Mills (1998a) menar till och med att de hästar som inte utför någon stereotypi i en bristfällig miljö kan tänkas lida mer än de som utvecklat en stereotypi i samma miljö.

DISKUSSION

Att hästen är ett socialt flockdjur som är i stort behov av social kontakt med andra hästar är något som alltid har varit självklart för mig. Det är därför lätt att bli konfunderad och även lite frustrerad över att den allmänna övertygelsen inte ser likadan ut världen över. Just detta att hästar är sociala flockdjur är något som är väldigt tydligt i litteraturen, ända från långt tillbaka fram tills idag (Kiley-Worthington, 1990; Zeeb och Schnitzer, 1997; Cooper, 1998; Cooper och Mason, 1998; Christensen, 2002; Cooper och McGreevy, 2002; Goodwin, 2002; Heleski et al., 2002; Mills och Clarke, 2002; van Dierendonk, 2006). Man kan undra hur många rapporter och hur mycket forskningsresultat som behöver publiceras innan detta faktum blir allmänt vedertaget och accepterat?

Det som har varit svårast under arbetets gång har varit att begränsa mig, det går ju alltid att göra lite mer, att läsa några fler artiklar och leta efter ytterligare några källor. Det har dock varit relativt lätt att hitta bra litteratur och forskning kring häst. Det finns många bra och tillförlitliga studier som säger att hästar är sociala djur och att risken för att onormala beteenden utvecklas är mycket större om de inte får tillgång till social kontakt (Kiley-Worthington, 1990; Houpt, 1995; McGreevy et al., 1995; Zeeb och Schnitzer, 1997; Nicol, 1999; Cooper och McGreevy, 2002; Heleski et al., 2002; Cooper och Albentosa, 2005; van Dierendonck, 2006). Det finns också forskning som tydligt visar på riskerna med att hålla hästar ensamma samt fördelar med att hålla dem i grupper (Sondergaard och Halekoh, 2003; Sondergaard och Ladewig, 2004; Christensen, 2002). För mig räcker det som bevis på att social kontakt är ett måste för hästen.

Jag har inte lyckats hitta någon forskning kring hur hästar upplever att hållas ihop med andra djur. Personligen tror jag att det kan fungera i vissa fall, under förutsättning att hästen sedan unga år är van att gå tillsammans med den djurart man vill hålla den ihop med. En individuell bedömning från häst till häst är dock viktigt, samt att åtgärder vidtas om hästen inte verkar tillfreds med situationen.

Området om hur hästen upplever kontakt med människor verkar vara väldigt begränsat. Här finns ett stort behov av mer forskning. Det finns dock en studie av Feh och Mazières (1993) där de kom fram till att hjärtrytmen sänks och att hästarna blev lugna av att en människa klappade/kliade på det området där hästar vanligtvis kliar varandra. Jag tror

Foto: Emma Filipsson

absolut att resultatet i denna studie stämmer, hästar har nog ett visst utbyte av att vara med oss människor, men vi kan aldrig ersätta sällskapet som en annan häst ger, något som är viktigt att tänka på. En häst som lever i en flock är med sina flockmedlemmar 24 timmar om dygnet, 365 dagar om året. En människa som är mycket med sin häst och till exempel använder den i skogen eller liknande är troligtvis med hästen cirka 8, kanske 10,

eller max 12 timmar per dygn, men det sker högst troligt inte 365 dagar om året. Det skulle alltså innebära att hästen i bästa fall kommer att ha sällskap av människan ungefär en tredjedel av alla timmar på ett år, runt 2000-3000 timmar jämfört med nästan 9000 timmar om hästen levit i en flock. Frågan är om vi ska tycka att det är tillräckligt för att det ska vara okej? Jag tycker personligen inte det, jag anser inte att människan någonsin kan ersätta det sällskap som andra hästar ger.

På frågan varför hästens behov av social kontakt måste tillgodoses tycker jag svaret är att det är vår skyldighet. Bara för att hästar är anpassningsbara djur (van Dierendonck, 2006) så tycker jag inte att vi har rätt att utnyttja dem. Att hålla hästar ensamma eller att ställa upp dem i en box på 3x3 meter större delen av dygnet och att sedan låta dem gå ensamma i hagen anser jag till viss del vara att utnyttja hästarna. Är man hästägare så tycker jag att man har ett ansvar för att ge dem ett så bra och naturligt liv som möjligt, oavsett om det gäller en liten shettis på en gård i skogen eller ett halvblod på tävlingsbanan. Det är vår skyldighet, eller det borde åtminstone vara det. De stereotyper som kan utvecklas om inte behovet av social kontakt tillgodoses anses av många vara ett tecken på försämrade välfärd (Stolba et al., 1983; Mason, 1991; Cooper och Mason, 1998; Lebelt et al., 1998; Cooper och McGreevy, 2002). Jag tycker därför att vi borde gå mot en mer naturlig hästhållning där hästarna ges större möjlighet till kontakt med andra hästar, det vill säga längre utevistelse i par eller grupp samt ökade möjligheter till kontakt även då hästarna hålls i boxar.

En sak som jag blev förvånad över under arbetets gång är (tyvärr) den bristfälliga referenshanteringen i vissa av de artiklar och forskningsrapporter jag har gått igenom. Det var flera gånger som jag fick leta i både 2, 3 och 4 andra artiklar bakåt för att hitta ursprungskällan. Jag tycker att det är något som drar ner trovärdigheten för hela artikeln och man blir inte lika fascinerad av de forskningsresultat de får fram vilket är synd. Det konstigaste är väl egentligen hur dessa artiklar har kunnat bli publicerade över huvud taget, jag trodde faktiskt att kraven var lite högre på något som skulle publiceras i en vetenskaplig tidskrift.

Den andra delen i mitt examensarbete gick ut på att göra en bedömningsvägledning till Länsstyrelsen i Västra Götalands län. För att kunna utforma den på ett bra sätt och för att jag skulle få reda på bakgrunden till att den aktuella paragrafen kom till var jag i kontakt med Göran Åkerström och Sara Gabrielsson på Jordbruksverket, Enheten för häst, fjäderfä och vilt. Enligt G. Åkerström och S. Gabrielsson (personligt meddelande, 19 maj 2010) tillkom 2 kap. 1§, L101, från början för att ge djurskyddskontrollanterna ett verktyg att använda för att rent juridiskt komma åt ensamma hästar som de ansåg för illa, den skulle vara till för att ha något att stödja sig på i en sådan situation. Den kom också till i ett förebyggande syfte med avsikten att på sikt fasa ut alla ensamma hästar runt om i landet genom att förhoppningsvis få människor att tänka en gång extra innan de skaffar sig en häst (G. Åkerström och S. Gabrielsson, personligt meddelande, 19 maj 2010). De poängterade också vikten av en individuell bedömning i frågan. Något som jag helt och fullt håller med om.

Enligt G. Åkerström och S. Gabrielsson är det meningen att bedömningen ska handla om hur hästen mår och att man utifrån detta sedan kan ställa krav på att den sociala kontakten måste utökas om man anser det nödvändigt. Det finns ännu ingen forskning eller tillräckliga bevis för att man ska kunna säga att hästen måste ha kontakt med andra hästar

ett visst antal timmar per dag eller att hagarna bara får ligga ett visst antal meter ifrån varandra. Det som fungerar för en häst behöver nödvändigtvis inte fungera för en annan och därför är lagstiftningen skriven som den är (G. Åkerström och S. Gabrielsson, personligt meddelande, 19 maj 2010).

Vid en fråga om hur starkt man ska se på det allmänna rådet fick jag återigen svaret att det handlar om en individuell bedömning av hur hästen mår. Har man en häst som till exempel hålls med andra djur och inte trivs med det så är det allmänna rådet så starkt att man då kan kräva att man istället måste hålla hästen med minst en annan häst (G. Åkerström och S. Gabrielsson, personligt meddelande, 19 maj 2010). Det står både i föreskriftsmotivet och i vägledningen till checklistan att man ska titta efter tecken på akut stress, stereotypier eller apati. Visar hästen tecken på något av detta kan man inte anse att den har fått sitt behov av social kontakt uppfyllt.

Efter mitt samtal med Jordbruksverket så fick jag tänka om lite angående hur bedömningsvägledningen skulle utformas och vad den skulle innehålla. Från början hade jag mest tänkt ta upp exempel på olika situationer som en djurskyddskontrollant kan tänkas ställas inför och på så sätt dra upp lite riktlinjer för vad som kan vara okej hästhållning och inte. Jag insåg dock att jag istället borde lägga vikten vid att poängtera att bedömningen i första hand ska handla om hur hästen mår, hur man bedömer detta samt hur man kan förbättra situationen för hästen.

Jag tycker att det bästa vore att man tillsammans med denna bedömningsvägledning också ordnade en utbildning för alla djurskyddskontrollanter kring hur man bedömer hur en häst mår. Detta är nämligen något som inte alls är lätt att göra om man inte har någon erfarenhet av häst, speciellt då det hela försvåras genom att man endast kan vara ute och titta på hästen under en kort tid. Något som jag tycker är viktigt att poängtera, som jag även har tagit upp tidigare i arbetet, är att långt ifrån alla hästar som mår dåligt eller är stressade utvecklar stereotypier. Många hästar vänder sig istället inåt och blir mer eller mindre apatiska och kan då kanske bara uppfattas som att de är lugna, vilket vore ett stort misstag. Därför är det extra viktigt att upplysa såväl djurskyddskontrollanter som hästägare om detta. Utbildning för kontrollanterna krävs för att de ska veta vad de ska titta efter och känna sig säkra i hur de ska göra sin bedömning.

Min förhoppning med detta arbete samt bedömningsvägledningen är att de ska leda till något som innebär en förbättring för alla små och stora hästar ute i vårt avlånga land.

SLUTSATSER

Det har för mig aldrig varit någon tvekan om att hästar är sociala djur som har ett starkt behov av social kontakt med andra hästar. Efter min granskning av litteraturen på området så känner jag att jag med stor säkerhet kan dra slutsatsen att detta påstående är riktigt.

Man kan konstatera att det alltid kommer att dyka upp olika situationer som djurskyddskontrollanterna ska försöka bedöma och att det alltid kommer att behövas en individuell bedömning, samt en gnutta sunt förnuft. Det viktiga är att kontrollanterna är kunniga att göra en bedömning av hur hästen mår samt att de vet vilka åtgärder som kan vidtas för att få en förbättring.

Jag kan också konstatera att det finns ett behov av mer forskning kring om hästar har något socialt utbyte av att umgås med människor eller andra djur, som det är nu finns det inte mycket forskning kring detta. Det finns även ett behov av utbildning och information till hästmänniskor i allmänhet för att de bättre ska förstå sig på hästens naturliga beteende och dess behov.

Det bästa vore kanske att texten i vägledningen till checklistan gjordes om så att den på ett tydligare sätt klargör vad som krävs och hur man som kontrollant ska göra sin bedömning. Då skulle behovet av en bedömningsvägledning minska och bedömningarna skulle bli mer likriktade över hela landet i stället för i bara ett län.

TACK TILL

Jag vill rikta ett tack till mina handledare Birgitta Larsson från SLU för all hjälp under arbetets gång och Jenny Möller från Länsstyrelsen för idén till mitt examensarbete, till mina underbara klasskompisar för inspiration och sällskap, Mattias Jägerbrand, Mamma, Pappa och Mormor för råd och stöd samt min mentor Mirjam Håkansson, Göran Åkerström och Sara Gabrielsson från Jordbruksverket för värdefulla synpunkter.

REFERENSER

Benhajali, H., Richard-Yris, M.A., Leroux, M., Ezzaouia, M., Charfi, F., Hausberger, M. 2008. A note on the time budget and social behavior of densely housed horses: a case study in Arabian breeding mares. *Applied Animal Behaviour Science*. 112, 196-200.

Christensen, J.W., Ladewig, J., Sondergaard, E., Malmkvist, J. 2002. Effects of individual versus group stabling on social behaviour in domestic stallions. *Applied Animal Behaviour Science*. 75, 233-248.

Cooper, J.J. 1998. Comparative learning theory and its application in the training of horses. *Equine Veterinary Journal, Supplement*. 27, 39-43.

Cooper, J.J and Mason, G.J. 1998. The identification of abnormal behavior and behavioural problems in stabled horses and their relationship to horse welfare: a comparative review. *Equine Veterinary Journal*. 27, 5-9.

Cooper, J.J., McDonald, L., Mills, D.S. 2000. The effect if increasing visual horizons on stereotypic weaving: implications for the social housing of stabled horses. *Applied Animal Behaviour Science*. 69, 67-83.

Cooper, J.J and McGreevy, P.D. 2002. Stereotypic behaviour in the stabled horse: causes, effects and prevention without compromising horse welfare. In: *The Welfare of Horses* (Ed. N. Waran). Dordrecht, Kluwer Academic Publishers.

Cooper, J.J and Albentosa, M.J. 2005. Behavioural adaption in the domestic horse: potential role of apparently abnormal responses including stereotypic behavior. *Livestock Production Science*. 92, 177-182.

Dantzer, R. 1986. Behavioral, physiological and functional aspects of stereotyped behavior: a review and a re-interpretation. *Journal of Animal Science*. 62, 1776-1786.

Dawkins, M.S. 1988. Behavioural deprivation: A central problem in animal welfare. *Applied Animal Behaviour Science*. 20, 209-225.

Van Dierendonck, M.C., Sigurjónsdóttir, H., Colenbrader, B., Thorallsdóttir, A.G. 2004. Differences in social behaviour between late pregnant, post-partum and barren mares in a herd of Icelandic horses. *Applied Animal Behaviour Science*. 89, 283-297.

Van Dierendonck, M.C. 2006. The importance of social relationships in horses. *Ridderkerk, Ridderprint*.

Duncan, I.J.H and Wood-Gush, D.G.M. 1972. Thwarting of feeding behavior in the domestic fowl. *Animal Behaviour*. 20, 444-451.

Feh, C and Mazières, J. 1993. Grooming at a preferred site reduces heart rate in horses. *Animal Behaviour*. 46, 1191-1194.

- Feist and McCullough, 1976. In: Weeks, J.W., Crowell-Davis, S.L., Caudle, A.B., Heusner, G.L. 2000. Aggression and social spacing in light horse (*Equus caballus*) mares and foals. *Applied Animal Behaviour Science*. 68, 319-337.
- Goodwin, D. 2002. Horse behavior: evolution, domestication and feralisation. In: *The Welfare of Horses* (Ed. N. Waran). Dordrecht, Kluwer Academic Publishers.
- Goodwin, D. 2007. Equine learning behavior: What we know, what we don't and future research priorities. *Behavioural Processes*. 76, 17-19.
- Hausberger, M and Muller, C. 2002. A brief note on some possible factors involved in the reactions of horses to humans. *Applied Animal Behaviour Science*. 76, 339-344.
- Hausberger, M., Gautier, E., Muller, C., Jengo, P. 2007. Lower learning abilities in stereotypic horses. *Applied Animal Behaviour Science*. 107, 299-306.
- Hausberger, M., Roche, H., Henry, S., Visser, E.K. 2008. A review of the human-horse relationship. *Applied Animal Behaviour Science*. 109, 1-24.
- Heleski, C.R., Shelle, J., Nielsen, B., Zanella, A.J. 2002. Influence of housing on weanling horse behavior and subsequent welfare. *Applied Animal Behaviour Science*. 78, 291-302.
- Houpt, K.A., Hintz, H.F., Butler, W.R. 1984. A preliminary study of two methods of weaning foals. *Applied Animal Behaviour Science*. 12, 177-181.
- Houpt, K.A. 1995. New perspectives on equine stereotypic behavior. *Equine Veterinary Journal*. 27, 82-83.
- Hutt, C and Hutt, S.J. 1965. The effect of environmental complexity on the stereotyped behavior of children. *Animal Behaviour*. 13, 1-4.
- Jordbruksverkets vägledning för kontrollmyndigheter m.fl. Bilaga Häst. Version 1.0, 2009.
- Kiley-Worthington, M. 1982. The behaviour of horses in relation to management and training. *Applied Animal Ethology*. 9, 99.
- Kiley-Worthington, M. 1984. Time-budgets and social interactions in horses: the effect of different environments. *Applied Animal Behaviour Science*. 13, 181-182.
- Kimura, R. 1998. Mutual grooming and preferred associate relationships in a band of free-ranging horses. *Applied Animal Behaviour Science*. 59, 265-276.
- Klingel, H. 1975. Social organization and reproduction in equids. In: van Dierendonck, M.C., Sigurjónsdóttir, H., Colenbrader, B., Thorallsdóttir, A.G. 2004. Differences in social behaviour between late pregnant, post-partum and barren mares in a herd of Icelandic horses. *Applied Animal Behaviour Science*. 89, 283-297.

- Lebelt, D., Zanella, A.J., Unshelm, J. 1998. Physiological correlates associated with cribbing behavior in horses: changes in thermal threshold, heart rate, plasma β -endorphin and serotonin. *Equine Veterinary Journal, Supplement.* 27, 21-27.
- Linklater, W.L. 2000. Adaptive explanation in socio-ecology: lessons from the Equidae. *Biological reviews of the Cambridge philosophical society.* 75, 1-20.
- Linklater, W.L. 2007. Equine learning in a wider context – Opportunities for integrative pluralism. *Behavioural Processes.* 76, 53-56.
- Lloyd, A.S., Martin, J.E., Bornett-Gauci, H.L.I., Wilkinson, R.G. 2008. Horse personality: Variations between breeds. *Applied Animal Behaviour Science.* 112, 369-383.
- Lorenz, K.Z. 1950. The comparative method in studying innate patterns. In: Jensen, M.B. 1999. Effects on confinement on rebounds of locomotor behaviour of calves and heifers, and the spatial preferences of calves. *Applied Animal Behaviour Science.* 62, 43-56.
- Luescher, U.A., McKeown, D.B., Dean, H. 1998. A cross-sectional study on compulsive behavior (stable vices) in horses. *Equine Veterinary Journal, Supplement.* 27, 14-18.
- Mal, M.E., Friend, T.H., Lay, D.C., Vogelsang, S.G., Jenkins, O.C. 1991a. Behavioral responses of mares to short-term confinement and social isolation. *Applied Animal Behaviour Science.* 31, 13-24.
- Mal, M.E., Friend, T.H., Lay, D.C., Vogelsang, S.G., Jenkins, O.C. 1991b. Physiological responses of mares to short term confinement and social isolation. *Equine Veterinary Science.* 11, 96-102.
- Maier, N.R.F. 1949. In: Stolba, A., Baker, N., Wodd-Gush, D.G.M. 1983. The characterization of stereotyped behavior in stalled sows by informational redundancy. *Behavior.* 87, 157-181.
- Mason, G.J. 1991. Stereotypies: a critical review. *Animal behaviour.* 41, 1015-1037.
- McGreevy, P.D., Cripps, P.J., French, N.P., Green, L.E., Nicol, C. 1995. Management factors associated with stereotypic and redirected behavior in the Thoroughbred horse. *Equine Veterinary Journal.* 27, 86-91.
- McGreevy, P and Nicol, C. 1998a. Prevention of crib-biting: a review. *Equine Veterinary Journal, Supplement.* 27, 35-38.
- McGreevy, P and Nicole, C. 1998b. The effect of short term prevention on the subsequent rate of crib-biting in thoroughbred horses. *Equine Veterinary Journal, Supplement.* 27, 30-34.
- McGreevy, P and Nicol, C. 1998c. Physiological and behavioural consequences associated with short-term prevention of crib-biting in horses. *Physiology and behavior.* 65, 15-23.

- McGreevy, P.D., Oddie, C., Burton, F.L., McLean, A.N. 2009. The horse-human dyad: Can we align horse training and handling activities with the equid social ethogram? *The Veterinary Journal*. 181, 12-18.
- Meisfjord Jorgensen, G.H., Borsheim, L., Mejdell, C.M., Sondergaard, E., Boe, K.E. 2009. Grouping horses according to gender-Effects on aggression, spacing and injuries. *Applied Animal Behaviour Science*. 120, 94-99.
- Mills, D.S. 1998a. Personality and individual differences in the horse, their significance, use and measurement. *Equine Veterinary Journal, Supplement*. 27, 10-13.
- Mills, D.S. 1998b. Applying learning theory to the management of the horse: the difference between getting it right and getting it wrong. *Equine Veterinary Journal, Supplement*. 27, 44-48.
- Mills, D.S and Clarke, A. 2002. Housing management and welfare. In: *The Welfare of Horses* (Ed. N. Waran). Dordrecht, Kluwer Academic Publishers.
- Nicol, C. 1999. Understanding equine stereotypies. *Equine Veterinary Journal, Supplement*. 28, 20-25.
- Rifá, H. 1990. Social facilitation in the horse (*Equus caballus*). *Applied Animal Behaviour Science*. 25, 167-176.
- Rivera, E., Benjamin, S., Nielsen, B., Shelle, J., Zanella, A.J. 2002. Behavioral and physiological responses of horses to initial training: the comparison between pastured versus stalled horses. *Applied Animal Behaviour Science*. 78, 235-252.
- Sankey, C., Richard-Yris, M.A., Leroy, H., Henry, S., Hausberger, M. 2010. Positive interactions lead to lasting positive memories in horses, *Equus caballus*. *Animal Behaviour*. 79, 869-875.
- Sondergaard, E and Halekoh, U. 2003. Young horses' reactions to humans in relation to handling and social environment. *Applied Animal Behaviour Science*. 84, 265-280.
- Sondergaard, E and Ladewig, J. 2004. Group housing exerts a positive effect on the behaviour of young horses during training. *Applied Animal Behaviour Science*. 87-105-118.
- Stolba, A., Baker, N., Wodd-Gush, D.G.M. 1983. The characterization of stereotyped behavior in stalled sows by informational redundancy. *Behavior*. 87, 157-181.
- Waran, N.K. 1997. Can studies of feral horse behaviour be used for assessing domestic horse welfare? *Equine Veterinary Journal*. 29, 249-251.
- Zeeb, K and Schnitzer, U. 1997. Housing and training of horses according to their species-specific behaviour. *Livestock Production Science*. 49, 181-189.

BILAGA 1

LÄNSSTYRELSEN
VÄSTRA GÖTALANDS LÄN

Bedömningsvägledning

Behovet av social kontakt hos häst

INLEDNING

Från och med den 1 augusti 2009 gäller 2 kap. 1 § Djurskyddsmyndighetens föreskrifter och allmänna råd (DFS 2007:6) om hästhållning, saknr L101, som säger att hästars behov av social kontakt ska tillgodoses. Enligt det allmänna rådet till ovanstående paragraf bör det ske genom att hästar hålls tillsammans med artfränder. I föreskriftsmotiven till L101 står det också att den sociala kontakten i vissa fall kan tillgodoses genom kontakt med andra sociala djurslag, såsom nötkreatur och får och i vissa fall även genom mänsklig kontakt.

Med utgångspunkt från detta kom frågan upp om vad som egentligen behövs för att tillgodose hästens behov av social kontakt. Meningen med denna bedömningsvägledning är således att underlätta vid bedömningen vid den här typen av frågor samt att göra bedömningarna mer likriktade över länet.

En litteraturstudie av aktuell forskning kring hästen, dess naturliga beteende samt behov av social kontakt ligger till grund för utformandet av denna bedömningsvägledning.

AKTUELL LAGSTIFTNING

Djurskyddslag (1988:534)

4 § Djur skall hållas och skötas i en god djurmiljö och på ett sådant sätt att det främjar deras hälsa och ger dem möjlighet att bete sig naturligt.

Djurskyddsmyndighetens föreskrifter och allmänna råd (DFS 2007:6) om hästhållning, saknr L101

2 kap. 1 § Hästars behov av social kontakt ska tillgodoses.

Allmänna råd till 2 kap. 1 §

Hästar bör hållas tillsammans med artfränder.

I Djurskyddsmyndighetens föreskriftsmotiv (4/2007) till L101 har man skrivit följande motivering till 2 kap. 1§:

”Hästar är flockdjur. Frilevande hästar lever i små grupper om 5-10 djur. De har ett behov av social, helst fysisk, kontakt med andra men har även socialt utbyte av andra hästar inom syn- och hörselavstånd. En häst som utan att visa tecken på akut stress, stereotypier eller apati, står ensam i ett stall nattetid men dagtid vistas i hage där den har andra hästar i omedelbar närhet som den kan se och höra, har förmodligen fått ett minimibehov av social kontakt uppfyllt. Om däremot en häst står avskilt i ett stall där det finns andra hästar som den inte kan se eller höra, och hästen ifråga visar tecken på akut stress, stereotypier eller apati, kan det ifrågasättas om dess behov av social kontakt är tillräckligt tillgodosett. För vissa individer kan kravet uppfyllas genom kontakt med andra sociala djurslag såsom nötkreatur eller får. Människor kan uppfylla det sociala behovet hos vissa hästar. Det gäller om hästen har kontakt med människan under stor del av dagen. Exempel på detta är hästar som används i skogsarbete eller vallning av andra flockdjur.”

Till det allmänna rådet har man följande motivering:

”I många fall krävs att en häst hålls med en annan häst för att behovet av social kontakt ska tillgodoses. Detta innebär inte att de måste vistas i samma hage, även om det är att föredra. Hästarna bör stallas upp så de kan ha fysisk kontakt. För att hästen ska få ett väl fungerande socialt beteende är det mycket viktigt att unga hästar hålls och rastas med artfränder. Vilket socialt utbyte ett djur har med en individ av annan art beror till stor del på vilken uppväxtmiljö/tidiga upplevelser djuret haft. Ett djurs sociala utbyte av en människa beror även det på uppväxt och tidiga upplevelser av människor. De djur som inte har haft någon kontakt alls med artfränder sedan födseln uppvisar sådana beteenden (onormala beteenden) som gör att de senare i livet är mycket svårare att sammanföra med en artfrände.”

I Jordbruksverkets vägledning till kontrollmyndigheter m.fl. är kommentaren kring vad man ska kontrollera i frågan:

”Finns artfränder inom nära syn- och hörselavstånd? Om ej, finns flocklevande gräsätare/svin inom nära syn-/hörselavstånd? Verkar hästen tillfreds med detta eller är den stressad eller apatisk?”

FORSKNING PÅ OMRÅDET

Naturligt beteende

Forskningen kring häst visar tydligt att de är sociala flockdjur (Zeeb och Schnitzer, 1997; Cooper, 1998; Cooper och Mason, 1998; Christensen, 2002; Cooper och McGreevy, 2002; Goodwin, 2002; Heleski et al., 2002; Mills och Clarke, 2002; van Dierendonk, 2006) och att de har en hög inre motivation för att få utföra/få tillgång till detta beteende (McGreevy et al., 1995; Heleski et al., 2002; Rivera et al., 2002). Detta är något som har evolverats fram under flera miljoner år och vi har inte kunnat ändra på det genom domesticeringen (Kiley-Worthington, 1982; Waran 1997; Goodwin, 2002; van Dierendonck, 2006). Hästar har därför fortfarande ett stort behov av social kontakt med andra hästar (Kiley-Worthington, 1990; McGreevy et al., 1995). Ensamlevande hästar i det vilda är något som normalt sett är väldigt ovanligt (Christensen, 2002; Goodwin, 2002; van Dierendonck, 2006).

För att kommunicera använder sig hästar av visuell kontakt, hörsel och genom fysisk kontakt varav den sistnämnda anses väldigt viktig (Goodwin, 2002). Tyvärr underskattas ofta hästars behov av fysisk kontakt inom hästvärlden (Kiley-Worthington, 1982). Allt hästen gör beror egentligen på vad de andra i flocken gör. Hästar vill göra som andra hästar, de äter, dricker och rör på sig när de andra gör det och de vill vila när andra vilar (Rifá, 1990). Eftersom det är en så naturlig del av deras liv är det därför mycket troligt att de kan uppleva stress när de inte längre har någon att följa efter. Det finns flera studier som visar på de problem som kan uppstå då vi isolerar våra hästar, samt fördelarna med att hålla hästar i grupp (Christensen, 2002; Rivera et al., 2002; Sondergaard och Halekoh, 2003; Sondergaard och Ladewig, 2004). Det kan därför tyckas självklart att hålla hästar i par eller grupper under hela eller delar av dygnet. Tyvärr ser det av någon anledning inte ut så i dagens ”häst-Sverige”, utan mycket av det vi gör med våra hästar står tyvärr i konflikt med deras naturliga beteende (Goodwin, 2002).

Stress och apati

Om hästens behov av social kontakt inte är tillgodosett kan det yttra sig genom att hästen uppvisar tecken på stress och/eller apati, det kan till exempel vara att den utför en stereotypi. Många forskare är överens om att just brist på social kontakt är en av de främsta orsakerna till att hästar utvecklar och utför stereotypier (Kiley-Worthington, 1990; Houpt, 1995; McGreevy et al. 1995; Zeeb och Schnitzer, 1997; Nicol, 1999; Cooper och McGreevy, 2002; Heleski et al., 2002; Cooper och Albentosa, 2005; van Dierendonck, 2006). Exempel på sådana beteenden är krubbitning, vävning eller att hästen vandrar i hagen och/eller i boxen. Dessa beteenden är relativt lätta att upptäcka, det är dock långt ifrån alla hästar som är stressade som utvecklar och utför en stereotypi varför man också måste titta efter andra tecken som kan indikera hur hästen mår. Något som är relativt vanligt är att hästen helt enkelt ”stänger av” och blir mer eller mindre apatisk (Cooper och Albentosa, 2005). En sådan häst kan verka lugn och fridsam trots att det den egentligen känner och upplever är helt tvärt om.

BEDÖMNINGEN

Normen som man borde utgå ifrån är att alla hästar ska gå tillsammans med minst en annan häst största delen av dygnet. Sedan får man i varje enskilt fall där detta inte sker göra en individuell bedömning kring om hästen har fått sitt behov av social kontakt tillgodosett eller inte. Får den inte sitt behov tillgodosett vidtas lämpliga åtgärder.

Det är meningen att bedömningen ska handla om hur hästen mår, verkar den må bra och vara tillfreds med sin situation eller visar den tecken på stress, stereotypier eller apati? Det viktiga är inte hur många meter det är mellan hagarna eller hur länge hästen går ihop med eller kan se andra hästar. Det viktiga är hur hästen mår i den aktuella situationen, det som fungerar för en häst behöver nödvändigtvis inte fungera för en annan.

Det man får titta efter är ifall hästen utför någon typ av stereotypi eller på annat sätt visar tecken på stress, går/springer den runt i hagen/boxen, står den och gnäggjar efter andra hästar? Man kan titta på hårremmen, är den fin eller matt och glanslös? Hur ser hästen ut i hullet, är hästen normalviktig eller verkar den ha svårt att lägga på sig? Detta kan vara tecken på att något är fel. Vidare kan man titta på hur hagen ser ut, verkar hästen ha rört sig i hela hagen eller har den enbart trampat upp ett spår längs staketet? Eller verkar det som att hästen bara har stått stilla på ett och samma ställe? Man får fråga ägaren hur hästen brukar bete sig, går den runt mycket eller står den bara och hänger och väntar på att få komma in? Det är också bra att fråga om hur rutinerna ser ut, vem tar ut och in hästen/hästarna och vilka tider sker detta? Om det finns flera hästar i stallen, är de ute en och en eller alla på en gång? Finns det andra hästar eller djur i närheten? Har man möjlighet är det såklart bra om man kan titta på hästen en längre tid eller att man kan åka förbi vid flera tillfällen så att man kan skapa sig en bild över hur den normalt beter sig.

UNDANTAG

Det ideala är som sagt att alla hästar ska gå tillsammans med minst en annan häst, att hästar går ensamma i hagar som ligger intill varandra fungerar oftast också bra, dock inte alltid men så länge inte hästen visar tecken på stress eller apati så får det anses som godkänt.

Nedan ges två exempel på alternativa sätt som i vissa fall kan tillgodose hästens behov av social kontakt. Viktigt att tänka på är att det är väldigt olika från häst till häst, varför dessa exempel inte ska godtas rakt av utan en individuell bedömning.

- Hästar som hålls tillsammans med andra djur än hästar, t ex kor eller får. För att hästen ska ha något utbyte av att gå med djur av en annan art bör det vara flocklevande gräsätare, hästen bör också sedan unga år vara van vid att gå tillsammans med den djurart man vill hålla den ihop med. Viktigt att kontrollera här är hur hästen hålls under vintern om de andra djuren står inne på stall under den perioden. Kontrollera även om hästen verkar interagera med de andra djuren eller om den rent av verkar rädd. Det blir tveksamt om hästen går i en hage bredvid de andra djuren, hur mycket utbyte den då har av dessa. Men det hela handlar återigen om en individuell bedömning kring hur hästen mår, visar hästen tecken på stress eller apati? Om så är fallet kan man inte anse att den har fått sitt behov av social kontakt tillgodosett och åtgärder måste vidtas.
- Ett mer tveksamt exempel är när människan ska utgöra sällskapet till hästen. Här är viktigt att tänka på att människan då ska umgås med/använda hästen i arbete under större delen av dagen. Det räcker inte med att hästen ser människor stora delar av dagen. Tiden man är i stallet räknas alltså inte utan det är tiden man interagerar med hästen som räknas. Hästar som används i skogen och har kontakt med människan under stora delar av dagen är ett exempel där hästens behov av social kontakt möjligen kan vara uppfyllt. Här är det viktigt att reda ut hur hästen hålls under de perioder på året då den inte utför något arbete, i skogen eller någon annan stans. Går den under den perioden själv kan det inte anses som okej. Det är också viktigt att tänka på att en häst som lever i en flock är med sina flockmedlemmar 24 timmar om dygnet, 365 dagar om året, sammanlagt blir det nästan 9000 timmar på ett år. Om man räknar på att en människa använder hästen i skogen cirka 8 timmar per dygn, varje dag, i ett år skulle det innebära att hästen kommer att ha sällskap av människan knappt 3000 timmar, vilket gör det hela till ett lite tveksamt alternativ.

STEG TILL FÖRBÄTTRING

Om man i sin bedömning kommer fram till att hästen inte verkar få sitt behov av social kontakt tillgodosett får man vidta lämpliga åtgärder, vilka förbättringsåtgärder man kan kräva beror självklart på hur situationen ser ut. Nedan följer några förslag på lämpliga åtgärder:

- Låta hästen gå ihop med en eller fler andra hästar, alternativt andra djur om hästen är van vid dessa, istället för att den går ensam i hagen. Trivs inte hästen med att gå ihop med andra djur ska hästsällskap krävas.
- Låta hästen gå ute mera för att den på så sätt ska kunna umgås med hagkompisar/se andra hästar/djur under längre tid.
- Minimera avståndet mellan hagarna för ensamhållna hästar.

REFERENSER

Christensen, J.W., Ladewig, J., Sondergaard, E., Malmkvist, J. 2002. Effects of individual versus group stabling on social behaviour in domestic stallions. *Applied Animal Behaviour Science*. 75, 233-248.

Cooper, J.J. 1998. Comparative learning theory and its application in the training of horses. *Equine Veterinary Journal, Supplement*. 27, 39-43.

Cooper, J.J and Mason, G.J. 1998. The identification of abnormal behavior and behavioural problems in stabled horses and their relationship to horse welfare: a comparative review. *Equine Veterinary Journal*. 27, 5-9.

Cooper, J.J and McGreevy, P.D. 2002. Stereotypic behaviour in the stabled horse: causes, effects and prevention without compromising horse welfare. In: *The Welfare of Horses* (Ed. N. Waran). Dordrecht, Kluwer Academic Publishers.

Cooper, J.J and Albentosa, M.J. 2005. Behavioural adaption in the domestic horse: potential role of apparently abnormal responses including stereotypic behavior. *Livestock Production Science*. 92, 177-182.

Van Dierendonck, M.C. 2006. The importance of social relationships in horses. *Ridderkerk, Ridderprint*.

Goodwin, D. 2002. Horse behavior: evolution, domestication and feralisation. In: *The Welfare of Horses* (Ed. N. Waran). Dordrecht, Kluwer Academic Publishers.

Heleski, C.R., Shelle, J., Nielsen, B., Zanella, A.J. 2002. Influence of housing on weanling horse behavior and subsequent welfare. *Applied Animal Behaviour Science*. 78, 291-302.

Haupt, K.A. 1995. New perspectives on equine stereotypic behavior. *Equine Veterinary Journal*. 27, 82-83.

Kiley-Worthington, M. 1982. The behaviour of horses in relation to management and training. *Applied Animal Ethology*. 9, 99.

Kiley-Worthington, M. 1984. Time-budgets and social interactions in horses: the effect of different environments. *Applied Animal Behaviour Science*. 13, 181-182.

McGreevy, P.D., Cripps, P.J., French, N.P., Green, L.E., Nicol, C. 1995. Management factors associated with stereotypic and redirected behavior in the Thoroughbred horse. *Equine Veterinary Journal*. 27, 86-91.

Mills, D.S and Clarke, A. 2002. Housing management and welfare. In: *The Welfare of Horses* (Ed. N. Waran). Dordrecht, Kluwer Academic Publishers.

Nicol, C. 1999. Understanding equine stereotypes. *Equine Veterinary Journal, Supplement*. 28, 20-25.

Rivera, E., Benjamin, S., Nielsen, B., Shelle, J., Zanella, A.J. 2002. Behavioral and physiological responses of horses to initial training: the comparison between pastured versus stalled horses. *Applied Animal Behaviour Science*. 78, 235-252.

Sondergaard, E and Halekoh, U. 2003. Young horses' reactions to humans in relation to handling and social environment. *Applied Animal Behaviour Science*. 84, 265-280.

Sondergaard, E and Ladewig, J. 2004. Group housing exerts a positive effect on the behaviour of young horses during training. *Applied Animal Behaviour Science*. 87-105-118.

Waran, N.K. 1997. Can studies of feral horse behaviour be used for assessing domestic horse welfare? *Equine Veterinary Journal*. 29, 249-251.

Zeeb, K and Schnitzer, U. 1997. Housing and training of horses according to their species-specific behaviour. *Livestock Production Science*. 49, 181-189.

Utarbetad av: Emma Filipsson